

(وَ مِنْ خُطْبَةٍ لَهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ:) أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا قَدْ أَصْبَحْنَا فِي دَهْرٍ عُنُودٍ، وَ زَمَنِ كُنُودٍ، يُعَدُّ فِيهِ الْمُحْسِنُ مُسِينًا، وَ يَزْدَادُ الظَّالِمُ فِيهِ عُتُوًّا، لَا نَتَفَعُ بِمَا عَلِمْنَا، وَ لَا نَسْأَلُ عَمَّا جَهِلْنَا، وَ لَا تَتَخَوَّفُ قَارِعَةً حَتَّى تَحِلَّ بِنَا. فَالنَّاسُ عَلَى أَرْبَعَةِ أَصْنَافٍ: مِنْهُمْ مَنْ لَا يَمْنَعُهُ الْفَسَادُ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَهَانَةً نَفْسِهِ، وَ كَلَالَةً حَدِّهِ، وَ نَضِيضُ وَفْرِهِ. وَ مِنْهُمْ الْمُصَلِّتُ لِسَيْفِهِ، وَ الْمُعْلِنُ بِشَرِّهِ، وَ الْمُجْلِبُ بِخَيْلِهِ وَ رَجْلِهِ. قَدْ أَشْرَطَ نَفْسَهُ، وَ أَوْبَقَ دِينَهُ، لِحُطَامِ يَنْتَهِزُهُ، أَوْ مِقْنَبِ يَقُودُهُ، أَوْ مِئْبَرٍ يَقْرَعُهُ، وَ لِبَيْسِ الْمُتَجَرُّ أَنْ تَرَى الدُّنْيَا لِنَفْسِكَ ثَمَنًا، وَ مِمَّا لَكَ عِنْدَ اللَّهِ عَوْضًا. وَ مِنْهُمْ مَنْ يَطْلُبُ الدُّنْيَا بِعَمَلِ الْآخِرَةِ، وَ لَا يَطْلُبُ الْآخِرَةَ بِعَمَلِ الدُّنْيَا، قَدْ طَامَنَ مِنْ شَخْصِيهِ، وَ قَارَبَ مِنْ خَطْوِهِ، وَ شَمَّرَ مِنْ ثَوْبِهِ، وَ زَخَرَفَ مِنْ نَفْسِهِ لِلْأَمَانَةِ، وَ اتَّخَذَ سِتْرَ اللَّهِ ذَرِيْعَةً إِلَى الْمَعْصِيَةِ. وَ مِنْهُمْ مَنْ أَقْعَدَهُ عَنِ طَلَبِ الْمُلْكِ ضُرُوءَةٌ نَفْسِيهِ، وَ انْقِطَاعُ سَبَبِيهِ، فَقَصَّرَتْهُ الْحَالُ عَلَى حَالِهِ، فَتَحَلَّى بِاسْمِ الْقِنَاعَةِ، وَ تَزَيَّنَ بِبِلْيَاسِ أَهْلِ الزُّهَادَةِ، وَ لَيْسَ مِنْ ذَلِكَ فِي مَرَاحٍ وَ لَا مَغْدَى. وَ بَقِيَ رِجَالٌ غَضَّ أَبْصَارَهُمْ ذِكْرَ الْمَرْجِعِ، وَ أَرَأَى دُمُوعَهُمْ خَوْفُ الْمَحْشَرِ، فَهُمْ بَيْنَ شَرِيدٍ نَادٍ، وَ خَائِفٍ مَقْمُوعٍ، وَ سَاكِتٍ مَكْعُومٍ، وَ دَاعٍ مُخْلِصٍ، وَ تَكْلَانٍ مُوجِعٍ. قَدْ أَخْمَلَتْهُمُ التَّقِيَّةُ، وَ شَمَلَتْهُمُ الدَّلَّةُ، فَهُمْ فِي بَحْرِ أَجَاجٍ، أَفْوَاهُهُمْ ضَامِرَةٌ، وَ قُلُوبُهُمْ قَرِحَةٌ، قَدْ وَعَظُوا حَتَّى مَلُّوا، وَ قَهَرُوا حَتَّى ذَلُّوا وَ قَتَلُوا حَتَّى قَلُّوا. فَلَتَكُنِ الدُّنْيَا أَصْغَرَ فِي أَعْيُنِكُمْ مِنْ حُثَالَةِ الْقِرْطِ، وَ قَرِاضَةِ الْجَلَمِ، وَ اتَّعَظُوا بِمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، قَبْلَ أَنْ يَتَّعِظَ بِكُمْ مَنْ بَعْدَكُمْ، وَ ارْفُضُوهَا ذَمِيمَةً فَإِنَّهَا قَدْ رَفُضَتْ مَنْ كَانَ أَشْغَفَ بِهَا مِنْكُمْ. أَقُولُ: وَ هَذِهِ الْخُطْبَةُ رَبَّمَا نَسَبَهَا مَنْ لَا عِلْمَ لَهُ إِلَى مُعَاوِيَةَ، وَ هِيَ مِنْ كَلَامِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ الَّذِي لَا

يُشَكُّ فِيهِ، وَ أَيْنَ الذَّهَبُ مِنَ الرَّغَامِ؟ وَ الْعَذْبُ مِنَ الْأَجَاجِ؟ وَ قَدْ دَلَّ عَلَى ذَلِكَ
الدَّلِيلُ الْخَرِيْتُ، وَ نَقَدَهُ النَّاقِدُ الْبَصِيرُ عَمْرُو بْنُ بَحْرِ الْجَاحِظُ، فَإِنَّهُ ذَكَرَ هَذِهِ
الْخُطْبَةَ فِي كِتَابِ الْبَيَانِ وَ التَّبْيِينِ، وَ ذَكَرَ مَنْ نَسَبَهَا إِلَى مُعَاوِيَةَ، ثُمَّ قَالَ: هِيَ
بِكَلَامٍ عَلَى عَلَيْهِ السَّلَامِ أَشْبَهُ، وَ بِمَذْهَبِهِ فِي تَصْنِيفِ النَّاسِ وَ بِالْإِخْبَارِ عَمَّا هُمْ عَلَيْهِ
مِنَ الْقَهْرِ وَ الْإِذْلَالِ وَ مِنَ التَّقِيَّةِ وَ الْخَوْفِ أَلَيْقُ. قَالَ: وَ مَتَى وَجَدْنَا مُعَاوِيَةَ فِي حَالِ
مِنَ الْأَحْوَالِ يَسْلُكُ فِي كَلَامِهِ مَسْلَكَ الزُّهَّادِ، وَ مَذَاهِبَ الْعُبَّادِ؟!

روزگار و مردمان

سیر ارتجاعی امت اسلامی

ای مردم، در روزگاری کینه‌توز، و پر از ناسپاسی و کفران نعمتها، صبح کرده‌ایم،
که نیکوکار، بدکار به شمار می‌آید، و ستمگر بر تجاوز و سرکشی خود
می‌افزاید، نه از آنچه می‌دانیم بهره می‌گیریم، و نه از آنچه نمی‌دانیم، می‌پرسیم، و
نه از هیچ حادثه مهمی تا به ما فرود نیاید، می‌ترسیم.

اقسام مردم (روانشناسی اجتماعی مسلمین، پس از پیامبر(ص))

در این روزگاران، مردم چهار گروهند، گروهی اگر دست به فساد نمی‌زنند، برای
این است که، روحشان ناتوان، و شمشیرشان کند، و امکانات مالی، در اختیار
ندارند، گروه دیگر، آنان که شمشیر کشیده، و شر و فسادشان را آشکار کرده‌اند.
لشگرهای پیاده و سواره خود را گرد آورده، و خود آماده کشتار دیگرانند، دین

را برای به دست آوردن مال دنیا تباه کردند که یا رئیس و فرمانده گروهی شوند، یا به منبری فرارفته، خطبه بخوانند، چه بد تجارتی، که دنیا را بهای جان خود بدانی، و با آنچه که در نزد خداست معاوضه نمایی. گروهی دیگر، با اعمال آخرت، دنیا می‌طلبند، و با اعمال دنیا در پی کسب مقامهای معنوی آخرت نیستند، خود را کوچک و متواضع جلوه می‌دهند، گامها را ریاکارانه کوتاه برمی‌دارند، دامن خود را جمع کرده، خود را همانند مومنان واقعی می‌آریند، و پوششی الهی را وسیله نفاق و دورویی و دنیاطلبی خود قرار می‌دهند. و برخی دیگر، با پستی و ذلت و فقدان امکانات، از به دست آوردن قدرت محروم مانده‌اند، که خود را به زیور قناعت آراسته، و لباس زاهدان را پوشیده‌اند. اینان هرگز، در هیچ زمانی از شب و روز، از زاهدان راستین نبوده‌اند.

وصف پاکان در جامعه مسخ شده

در این میان گروه اندکی باقی مانده‌اند که یاد قیامت، چشمهایشان را بر همه چیز فرو بسته، و ترس رستاخیز، اشکهایشان را جاری ساخته است، برخی از آنها از جامعه رانده شده، و تنها زندگی می‌کنند، و برخی دیگر ترسان و سرکوب شده یا لب فرو بسته و سکوت اختیار کرده‌اند، بعضی مخلصانه همچنان مردم را به سوی خدا دعوت می‌کنند، و بعضی دیگر گریان و دردناکند که تقیه و خویشتن‌داری، آنان را از چشم مردم انداخته است، و ناتوانی وجودشان را فرا گرفته گویا در دریای نمک فرو رفته‌اند، دهنهایشان بسته، و قلبهایشان مجروح است، آنقدر نصیحت کردند که خسته شدند، از بس سرکوب شدند، ناتوانند و چندان که کشته دادند، انگشت شمارند.

روش برخورد با دنیا

ای مردم باید دنیای حرام در چشمانتان از پر کاه خشکیده، و تفاله‌های قیچی شده دامداران، بی‌ارزستر باشد، از پیشینیان خود پند گیرید، پیش از آنکه آیندگان از شما پند گیرند، این دنیای فاسد نکوهش شده را رها کنید، زیرا مشتاقان شیفته‌تر از شما را رها کرد. (برخی از افراد ناآگاه این خطبه را به معاویه نسبت دادند و در صورتی که بی‌تردید از سخنان امیرالمومنین (ع) است طلا کجا، خاک کجا؟ آب گوارا و شیرین کجا، آب شور کجا؟ دلیل ما سخن جاهز است که در ادبیات عرب مهارت تمام داشت و با آگاهی سخن می‌گفت او می‌گوید این خطبه به سخنان امام علی (ع) و روش مردم‌شناسی او نزدیک است تنها علی است که مردم در حالات گوناگون می‌شناسد و معرفی می‌کند تاکنون در کجا دیده‌اید که معاویه در یکی از سخنانش راه زهد و تقوا پیشه کند و راه رسم بندگان خدا را انتخاب نماید؟!)